

T A R İ H
VESİKALARI

Sayı: 3

Birinciteşrin 1941

Cilt: I

AKKOYUNLU HÜKÜMDARI UZUN HASAN BEYE AİT KANUNLAR

[Sayı 2, sahife 106 dan devam]

akça *bayramcek* ve yüz elli karaca akça *divancek* ve yüz elli karaca akça *şireçelik* ve sekiz kile-i Âmidî galle dahi *resm-i bevvâbî* alınır imiş Girü bu üzere mukarrer kılındı.

Ve karye-i Ekrekten ehalsinin 'an-kadım viregeldükleri dört bin karaca akça *bağ haracı* ve iki bin beşyüz karaca akça *kara mal* ve iki yüz elli karaca akça *timürcek* ve üç yüz karaca akça *nâyibcek* ve iki yüz karaca akça *divancek* ve iki yüz karaca akça *bayramcek* ve iki yüz karaca akça *şireçelik* ve nîm müdd-i Âmidî galle dahi alınır imiş Bunlar dahi mukarrer kılındı.

12. Ve karye-i Tetnik-ı ulyadan ehalsinin 'an-kadım viregeldükleri iki bin beş yüz karaca akça *kara mal* ve iki bin altı yüz karaca akça *bağ haracı* ve iki yüz karaca akça *timürcek* ve üç yüz karaca akça *divancek* ve üç yüz karaca akça *nâyibcek* ve yüz elli karaca akça *bayramcek* ve yüz elli karaca akça *şireçelik* ve sekiz kile-i Âmidî galle dahi *resm-i bevvâbî* Bunlar dahi mukarrer kılındı.

13. Ve karye-i Nursenik ehalsinin 'an-kadım viregeldükleri bin iki yüz karaca akça *kara mal* ve bin karaca akça *bağ haracı* ve üç yüz karaca akça *nâyibcek* ve iki yüz karaca akça *timürcek* ve yüz karaca akça *bayramcek* ve yüz karaca akça *divancek* ve yüz karaca akça *şireçelik* ve sekiz kile-i Âmidî galle dahi *resm-i bevvâbî* alınır imiş Girü ol üzere mukarrer kılındı.

Ve karye-i Dursuddan dahi viregeldükleri bin karaca akça *mal* ve bin karaca akça *bağ haracı* ve iki yüz karaca akça *timürcek* ve yüz karaca akça *divancek* ve yüz karaca akça *şireçelik* ve sekiz kile-i Âmidî galle dahi alınır imiş Bunlar dahi mukarrer kılındı.

15. Ve karye-i Kızılca ehalsinin dahi üç bin karaca akça *bağ haracı* virürler imiş Bunlar dahi kemâkân mukarrer kılındı.

27. Ve bac hususu dahi *tamgay-ı harîr* her menn-i Âmidîde ki bin beş yüz seksen dirhem olur on iki karaca akça bac alınır imiş ki dört *Osman akçası* olur Ve bezden akmişenin her menninden yigirmi dört karaca akça alınır imiş ki sekiz *Osman akçası* olur Ve Rum ve Haleb ve Şam ve Mısır kumaşı geçüp gitse bunlar dahi harîr düstûru üzere ki her menninde on iki karaca akça alınır imiş. Ve Rum cânibinden Frengî akmişe ve çatma ve fik [46] ve sâyir bu asıl aksâm-ı meta' geçüp gitse ol dahi bez kumaş i'tibarı üzere imiş her menninde yigirmi dört karaca akça alınır imiş ki sekiz *Osmanî* olur Ve sükker ve çivid ve sâyir bunlara nisbet 'itrî kısmı geçüp gitse her menninden bir buçuk karaca akça bac alınır imiş ki nîm *Osman akçası* olur Ve sabun ve hinnâ ve penbe ve na'l ve bunlara nisbet nekim vardır ki mürde bâr [47] kısmıdır geçüp gitse her yüküne on iki karaca akça bac alınır imiş ki dört *Osmanî* olur Ve ketan yükü geçüp gitse her yüküne yüz karaca akça bac alınır imiş ki otuz üç *Osman akçasıdır* Ve satılsa iki yüz karaca akça tamga alınır imiş ki altmış altı *Osmanî* akça olur Ve penbe ve sabun ve hinnâ satılsa her yüküne dörder nügi tamga alınır imiş ki her nügi iki yüz dirhemdir Ve yaş

[46] قشك [47] مرده بار

yemiş gelip satılsa andan dahi her yüküne dört nügi alınır imiş Ve mazu yükü geçip gitse her yüküne bir şahruki *bac* alınır imiş ki altı Osman akçası olur. Ve Ergani reayası bağlarından hasıl ettikleri şarapların yükledip sātmağa alıp gitse at ve katır yükünden iki Hasanbegi ve eşek yükünden bir Hasanbegi *bac* alınır imiş ki her Hasanbegi iki Osmanî olur. Ve at ve katır ve sâyir bunlara nisbet devâb [48] kısmı satılsa her Eşrefide bir Hasanbegi *bac* alınır imiş yüzde dört akça hesabıdır.

Ve nâhiye-i mezbûrede hasıl olan penbenin *divânîsî* alındıktan sonra penbelerin ba'zı reâyâ tarlasından maktu' bey' iderler imiş kendüler arasında bez [49] hesabı olur imiş. Satuldukda alan kişiden her yerden bir Osman akçası tamga alurlar imiş.

Ve emlâk kısmı satılsa eğer hane ve ger bağdır ve ger âsiyâb her ne bey' olsa her Eşrefide bir tenge tamga alınır imiş ki yüzde dört Eşrefî hesabıdır.

Ve çulhalar hususu dahi şehirde olan her çulha kuyusundan ayda dört karaca akça ve kurâda olan çulha kuyularından yılda bir tenge bunlar alınır imiş.

Ve tabakhane hususu dahi her iki koyun ve keçi postu tabaga gelür olsa her iki posta bir karaca akça alınır imiş. Ve gönden nîm Şahruki [50] alınır imiş ki üç Osmanî olur.

Ve tamgayı ağnâm hususu dahi şehirde ve ger kurâda boğazlanan koyundan her baştan dokuz karaca akça ve sığırdan on sekizer karaca akça *tamga* alınır imiş ki üçü bir Osmanî hesabı üzredir.

IV

Defter-i Yasaha-i Liva-i Ruha (Urfa)

1. Tafsîl-i kanunnâme-i liva-i Ruha ber - muceb-i kanun-ı Hasan Padişah [51].

2. Evvel şehir halkı olandan ve ehali-i kurâdan ki ziraat ideler *onda bir buçuk* alınır imiş *hâsıl* ve *şahnelik* diyü Girü evvel üzere mukarrer kılındı.

3. Ve *valilik* [52] diyü her çift başına beşer kile-i Ruhayî galle alınır imiş ki iki buçuk Osmanî kilesidir.

4. Ve girü çift başına *valilik* iki Osman akçası dahi alınır imiş.

[48] دوام (؟) دواب [49] بز (؟) [50] شاه روق [51] تفصیل قانوننامه لواء روها بر موجب قانون حسن پادشاه [52] والیلق

5. *Ve muştuluk* [53] diyü Cüllâb [54] üzerinde olan ehâli-i kurâdan her çift başına beşer kile-i Ruhayî galle ile iki Osman akçası alınır imiş.

6. Bu zikr olan hususların alınmasının mevsimi harman vaktindedir ol vakit alalar.

7. *Ve kara salgun* [55] diyü külliyyen liva-i mezkûrenin reayasının ziraatından ellide bir alınır imiş. Bu hususlar dahi mukarrer kılındı. Harman vaktinde alınır imiş nısıf boğday ve nısıf arpa.

8. *Ve resm-i ırgadiyye* her haneye üçer gün ve her günü üçer akçadan dokuzar akça alınır imiş. Anun dahi alınmasının mevsimi nisfı evvel bahar ekin vaktinde ve nisfı dahi orak vaktinde.

9. *Ve girü* her haneden bir yük odun dahi alınır imiş her yüküne dörder Osmanî akça alınır imiş. Bunun dahi alınmasının mevsimi son güz ayındadır girü evvel üzere mukarrer kılındı.

10. *Ve şehir bostanların suvarmak* [56] için Ayn-i Âb-ı Halilden nevbet alınır imiş. Bir gün ve bir gece müddeti olur imiş ana. *'addân* [57] dirler imiş. Her *'addâna* yüz yigirmi Haleb akçası *maktu* var imiş. Doksan *'addân cem* olur imiş. Cümle-i akçası on bin sekiz yüz Halebî akça olur imiş. Bu dahi mukarrer kılındı. Alınmasının mevsimi nisfı nevrûzda ve nisfı dahi güzün evvel ayındadır.

11. *Ve şehir bostanlarından resm-i şahnegî* diyü iki bin yedi yüz elli Osman akçası dahi alınır imiş. Bunun dahi alınmasının mevsimi tansif-i *'addân düstûru* üzeredir.

12. *Ve bağlarından her yüz divekden* [58] ikişer Osman akçası alınır imiş. Bunun dahi alınmasının mevsimi üzüm vaktindedir.

13. *Ve resm-i arûsiyye* her arûsiyyeden nîm Eşrefî alınır imiş. *Ve âdet-i ağnâm gövde* [59] dirler imiş. her yüz koyundan bir koyun ve iki Osman akçası alınır imiş.

14. *Ve yatak başı* [60] (?) dahi girü her sürüden bir koyun alınır imiş. Bunların dahi alınmasının mevsimi nevrûzdadır.

15. Bu zikr olan hususlar külliyyen berkarar-ı sâbık mukarrer kılınıp defter-i cedîde *hâsıl* kayd oldu.

16. *Ve hızıriyye* [61] dirler imiş vilâyet-i mezbûreden çift başına beşer kile-i Ruhayî galle alınır imiş. ol husus ref'olup deftere kaydolmadı. *Ve bostanı olan kurâdan dahi öşür üzere* alınır imiş. Ber karar-ı sâbık mukarrer kılındı.

[53] موشدلی [54] جلاب [55] Bugün Urfa'da Culap denmektedir. قره صلعون [56] صورمق [57] عدان [58] دوکدن [59] کوده [60] بئاق بامی [61] حضریه.

18. Ve *bac* ve *tamga* hususu dahi akmışe cinsinden gelüb satılsa yiğirmide bir *tamga* alınır imiş. Ve geçüp gitse her deve yükünden iki Kayıtbeği [62] Eşrefi ki yüz Osman akçası olur. Ve at ve katır yükünden bir Eşrefi, ki elli Osman akçası olur. Ve Halebden ve gayrı yerlerden şehre gelüp satılan sabun ve hinnâ ve hurma ve mazu ve fındık ve badem ve zeytyağı ve revgan-i sâde ve asel ve bekmez ve kuru üzüm ve kuru incir ve erük ve zerdâlû ve dahi bunlara nisbet nekim vardır satılsa yüzde beş Osmanî akça alınır imiş. Ve ubûr itse bunların her bir yükünden altışar tenge alınır imiş ki on iki Osman akçası olur. Ve taşradan gelüp satılan tuzun bir deve yükünden üç tenge alınır imiş ki altı Osman akçasıdır ve at yükünden iki tenge ve merkep yükünden bir tenge alınır imiş. Ve ubûr itse bu zikr olanın nısfı alınır imiş. Ve biber ve zencebil ve karanfil ve kalay ve nişadır ve dahi bunlara benzer ne var ise bir deve (yükünden) bir buçuk Eşrefi ve at yükünden bir Eşrefi alınır imiş.

Ve *kasabhane* şehirde boğazlanan her koyundan bir tenge alınır imiş ki iki Osman akçası olur. Ve sığır boğazlansa her başa üç tenge alunur imiş ki altı Osman akçası olur.

Ve *şarabhane* dahi taşradan şarab gelse bir at yükünden sekiz tenge tamga alınır imiş ki on altı Osmanî akçası olur ol alınır imiş. Ve *hakk-ı şireçelik* [63] dahi her yükten dokuzar nügi şire alınır imiş. Ve şehir halkının bağından hâsıl olan şarabdan *bidat* yoğ imiş.

Ve meyhane kurulub alâ-hide [64] bir yerde şarab satılmak dahi düstür değil imiş.

Ve *resm-i dellâliyye* bazara hayvanât cinsinden ve at ve öküz ve merkep gelüp satılsa satandan her yüzde bir akça-i Osmanî alurlar imiş. Ve bezestânda Ruha kumaşından satılsa her topta [65] nîm Osmanî akça alırlar imiş ammâ kemhâ ve buna nisbet kumaş olsa yüzde bir Osmanî akça alınır imiş. Ve iplik pazarında iplik satılsa her sekiz nügiden bir Osmanî akça alırlar imiş. Ve altun ve gümüş ve cevâhir kısmından nekim vardır satılsa külliyyen yüzde bir Osmanî akça alınır imiş.

Ve *resm-i çulha* ayda her çukurdan bir tenge alınır imiş ki iki Osman akçası olur.

Ve hububât kısmından arasa [66] da gelüp satılsa her müdd-i Ruhadan bir kile-i Ruhayî alınır imiş. Ammâ kurâda satılsa nesne alınmak düstür değil imiş.

[62] قیچی بکی [63] حق شیرہ۔ چہ لک [64] علاحدہ (علی حدہ) [65] دوپدہ [66] عرصہ۔

Ve *resm-i bevvâbî* kapulardan geçen şarabın at yükünden üçer nügi şarab alınır imiş Ve bir yük odundan bir odun ve kömür yükünden bir karaca akça.

Ve akmişe kısmından yabandan gelen her yük başına bir Osmanî alınır imiş.

Ve hububât kısmından kim kurâ ehlinden gelür ola veyahut sâयर nevâhiden hakk-ulbevâbî yok imiş Ve şehre taallûku olan gallevâtta birer mikdar nesne virürler imiş.

V

Defter-i müfredat ve mahsûlât-ı vilâyet-i Erzincan

1. Tafsil-i kanunnâme i vilâyet-i Erzincan Mahsûlât-ı kurâ bermuceb-i kanûn-ı Osmanî ve bac ve tamga bermuceb-i kanun-ı H a s a n P a d i ş a h [67].

2. Evvel-vilâyeti mezkûrda vâki olan reaya ki müslümanlar dururlar onların kim çiftip olup ve bir çiftlik zemin ziraatine kadir olanların gibiden *resm-i çift* diyü ellişer Osman akçalarını alalar Ve onların kim çifti olmaya veya bir hânedede tekrar *müzevvec* olanların gibiden on ikişer akça *resm-i bennâk* alalar Ve onlar kim *mücerred* olalar atalarına hizmet ider olmayub alâ-hide [68] kendü öz kârlarında olalar onlardan altışar akçe *resm-i caba bennâk* alalar

Ve kefere tâifesinden bu zikrolan rüsûm alınmayıp ammâ her haracgüzâr nefer başına yigirmi beşer akça-i *ispence* alalar Ve çifti olmayub *bennâk* adında olan müslümanların birer mikdar ziraatları olsa ziraatlerine göre hisab idüp her iki dönümüne bir akçe-i Osmanî alalar Ve bu zikrolan rüsûm ki takrir olundu eğer müslüman ve ger kefere tâifesidir bunların alınmalarının mevsimi evvel bahar evâil-i marttadır [69] ol vakit alalar Andan mukaddem almayalar

3. Ve ziraatlarından eğer müslüman ve ger keferedir *humûs* üzere alalar ol üzere kayd oluptur Ammâ müslümanların bağlarından ve penbelerinden ve meyvelerinden ve bostanlarından *yedide bir* alına Öyle kayd oluptur.

4. Ve şehir taifesinin müslümanlarından *bennâk resmi* alınmaya kayd olmayuptur Ve gallevâtlarından ve gayrı her neler kim vardır *öşür* üzere alına öyle mukayyettir

[67] دفتر مفردات و محصولات ولایت ارزنجان. تفصیل قانون نامه ولایت ارزنجان محصولات قرا بموجب قانون عثمانی و باج و تمغا بموجب قانون حسن پادشاه. [68] علاهده (علی حدہ) [69] وارته

5. Ve *resm-i arûsiyye* kız oğlandan altmış ve dul avretten otuz akça *resm-i arûsiyye* alalar kız oğlan her ne yerde nikâh olur ise olsun atası ne yerün ra'iyeti ise anın sipâhisi ala Ve dul avret her ne yerde nikâh olsa *resm-i arûsiyyesi* anda alına

6. Ve *resm-i asel* hasıl olan baldan öşür üzere alına

7. Ve *resm-i âsiyâb* her âsiyâbtan ayda beşer akça hesabı üzere alalar ki yıllığı altmış akça olur

8. Ve *âdet-i ağnâm* her iki koyuna bir akça alına

9. Ve *resm-i yaylak* her yaylakçı olan kimesnelerden ki çeharpâsı [70] ola her haneden birer nügi yağ alalar iki yüz dirhem ola

10. Ve *cerâyim-i hayvanât* için dahi ya at veya sığır ekine girüp ziyanlık eylese her davar başına beşer akça cürmün alalar ve ekin sahibinin ziyanlığın dahi hayvanât sahibinden ödeteler Ve her davar başına *siyaset* için sahibine beşer ağaç dahi uralar Bu husus için her haneden maktu akça almayalar

11. Ve *gallevâtın kıymeti hususu* dahi İstanbul keyli üzere hesap olunup ki yiğirmi vukıyye [71] olur sekiz akça buğday kilesi ve altı akça arpa ve darı kilesi ve beşer akça şirenin batmanı ve iki akça meyvanın batmanı hesap olup hâsıl bağlanuptur Ammâ sahib-i timar olan hemen aynıyle behresin alıp dahi kendisi beyi'de artuk ve eksik ol assı [72] ve ziyan kendünündür reayâdan akçasın talep itmeye kanun değildir.

12. Ve vilâyet-i Erzincanın vakfolan kurâsından 'an kadîm onda üç alınagelip ikisi *divanî* ve birisi *malikâne* ki vakf için alınır imiş Girü evvel üzere onda iki divanî ve birisi vakf için kayd olup divanîsi timar olub ve vakfiyyesi mesâcid ve medâris melâzimine tayin olup yerli yerine kayd olundu.

Tafsil-i tamgay-ı siyah ve bâc-ı büzürk der Erzincan bermuceb-i Kanun-ı H a s a n P a d i ş â h

13. Harîr yükü olsa on batman halis ibrişimi olanın iki batmanın aşağı varup sekiz batmanın hesab idüp bac alurlar imiş Batman olan on iki nügi imiş ve her nügi yüz altmış dirhem olur imiş Ve her batman bin dokuz yüz yiğirmi dirhem olur imiş Bu zikr olan H a s a n P a d i ş â h batmanıdır Ve harîr yükünün her batmanına seksen bir

[70] چهارپایه [71] وقفیه [72] اصی

karaca akça bac alınur imiş On karaca akçasın *Kemah bacı* ve yetmiş karaca akçasın *Erzincan bacı* ki üç karaca akça bir Osmanîdir Ve her batmanda dört karaca akça *tamga-i siyah*tır ve her batmanda *hakk-ulkalem* [73] bir karaca akça ve *resm-i kabızâne* dahi bir karaca akça alurlar imiş Bu zikrolanları tüccar tâifesinden alurlar imiş Ve *rehdarlık* dahi her yükte altı karaca akça alurlar imiş Ve Terâkime tâifesinden her batmandan elli beş karaca akça alurlar imiş on akçası *Kemah bacı* ve kırk beş akçası *Erzincan bacı* ve dört akçası *tamga-i siyah* ve bir karaca akça *hakk-ulkalem* ve bir karaca akça *kabızâne* [74] ve altı karaca akça *rehdarlık (dihtarlık)* [75] Ve ... [76] ve kumaş ki harîr-baft ola anun gibilerin batmanından yüz altmış karaca akça *tamga-i siyah* alurlar imiş Ve iki karaca akça *hakk-ulkalem* ve iki karaca akça *kabızâne* alurlar imiş Bunların ubûrları *bacı büzürktür* Ve şehirde bey'olsa *temga-i siyahiyye* alurlar imiş

Ve yukarı cânıpten gelen mürdebârın ki tutya yüküdür her yükünden üç yüz karaca akça ve Horasanî yükünden yüz elli karaca akça ve lök yükünden altı yüz karaca akça ve ku(rt)zı kulağı [77] yükünden üç yüz karaca akça ve sîrhuşt (k) [78] yükünden iki yüz karaca akça alınur imiş Ve çividün her kellesinden üç yüz karaca akça alınur imiş ubûr etse Ve ak sakız yükünden seksen karaca akça ve kası [79] yükünden yüz elli karaca akça bunlar dahi ubûrdadır Ve pûlâd yükünden üç yüz karaca akça ve esir tâifesinden her neferden yüz elli karaca akça bunlar dahi ubûrdadır baca taallûktur Ve esir tâifeden satılsa her neferde yüz elli karaca akça bac alurlar imiş İncüden ve miskten kırk miskalden bir miskal alurlar imiş ve yukarı cânıpten gelen miskali ve meli (?) [80] gibi ve sâyir akmişe şehirde satılsa tamgalayıp ve Rum vilâyetinden gelen akmişe her ne olur ise olsun sof ve tafta ve çuka ve vale [81] ve bunlara nisbet nekim vardır yüzde beş alırlar imiş Ve dikilmiş kaftandan ve dikilmiş çukadan ve amel almış ibrişimden nesne alınmaz imiş Ve sof satılsa tamgalayıp avarasından [82] altışar akça

Ve Trabzondan gelen ketan şehirde satılsa her topundan on karaca akça alırlar imiş her ne tâife alursa alsun Ve Trabzondan ketan elbise yükde yüz elli karaca akça alırlar imiş

Ve Rumdan gelen bakır ma'mul olsa ve kalaydan ve şekerden ve sağrıdan ve gönden ve bulgariden ve biçaktan ve sâyir dahi hurdavâtın bu zikr olunan nesnelere şehir-i Erzincanda satılsa yüzde beş *tamga* alınır imiş Ve sükker yükünden beş yüz karaca akça alırlar imiş Ve

[73] حق القلم [74] قابضانه [75] رهدارلق - دهدارلق [76] هر (5) دوکشان (ه) (؟) [77] قررت(ت)ری
تولای [78] شر خشت (سیرخشک) [79] قاسی [80] طی - مله [81] صوف و تاقته و چوقه و والہ [82] اواره سندن

kalay [83] ve sof yükünden dahi üç yüz karaca akça alırlar imiş. Ve sağrı yükünden dört yüz karaca akça ve bulgari yükünden iki yüz karaca akça ve bıçak yükünden üç yüz karaca akça ve bakır yükünden yüz doksan sekiz karaca akça alırlar imiş. Doksan akçası *bâc-ı büzürk* ve seksen dört akçası *tamga-i siyah* ve on sekiz karaca akçası Tercanda Vartek kal'asının bacıdır. Ve mürdesenk yükü geçip gelse her yükte altmış karaca akça alırlar imiş.

Ve Erzincan kavminden harir getirse batmanda iki karaca akça alırlar imiş. Ve Urum [84] kumaşı getirseler batmanda yigirmi beş karaca akça alırlar imiş. Ve bu zıkr olunan akmişeler kısmından ve mürdebâr kısmından pirinç ve sabun ve hinnâ ve bunlar gibi şehirde satılsa yüz karaca akçadan beş karaca akça alırlar imiş. Ve eğer at pazarında at satılsa alandan on sekiz karaca akça alırlar imiş. Ve satandan on iki karaca akça alırlar imiş. Ve katır dahi bunun gibidir. Ve himar bunların nisfidir.

Ve eğer *kasabhane* de koyun satılsa her koyun başına dört karaca akça alırlar imiş. Ve eğer susıgırı satılsa otuz karaca akça alırlar imiş. Ve eğer siğir satılsa on beş karaca akça alırlar imiş.

Ve kuzay geçede [85] penbe hâsılından yetmiş batman penbe alırlar imiş ve günay geçede [86] mevzi-i *براصح* dan tâ bunda varınca nekadar mevzi vâkı olsa bir cüllâh [87] kuyusından altışar karaca akça alırlar imiş. Ve yigirmi arşun bezden dört karaca akça alırlar imiş. Ve yigirmi arşun alaçadan altı karaca akça alırlar imiş. Ve nefsi-i Erzincanda eğer penbe yükü ve eğer bez yükü ve eğer hamir yükü geçip gitse otuz altışar karaca akçe alırlar imiş. Ve şehirlü cemaati bezi yapsa ya hamri gayrı cânibe iletse yükte altışar karaca akça alırlar imiş. Ve şehre getirse otuz altışar karaca akça alırlar imiş. Ve Terâkime tâifesi Urumdan akmişe getirse batmanda yigirmi sekiz karaca akça *bac-ı büzürk* alırlar imiş. Ve dört karaca akça *tamga i siyah* alırlar imiş. Ve bir karaca akçe hakk-ulkalem ve bir karaca akça *kabızâne* alırlar imiş.

VI

1. Tafsil-i kanunnâme-i livâ-i Harpurt ber müceb-i kanun-i Osmanî mahsulât-ı kurâ ma'â şehir. Ve bac ve tamga ve sâyir cihathâ ki der şehir-i mezkûre est ber mucib-i kanun-ı H a s a n p a d i ş a h nihâde

[83] قلعی [84] اروم [85] قوزای کیجه [86] کونای کیجه [87] جولاه (جلاه).

şüde be-ma'rifet-i Mîr-i mîrân ve be-Kadı-i Âmid be-ihyâr-ı reâyây-ı vilâyet-i mezbûre [88].

2. Evvel kurâda vâki olan reâya ki müslümanlardür anunkim çifti ola her çift başına *resmî çift* diyü ellişer Osman akçaların alalar Ve anların kim çifti olmaya veya bir hanede tekrar müzevveç ola anlardan dahi on ikişer akça *resm-i bennâk* alalar Ve bunlardan ziraat ider kimesne olsa ziraatine göre hisab idüp her iki dönümünü bir akça alalar Ve anlar kim mücerred olalar atalarına hidmet ider olmayup ki 'alâ-hide [89] kendi öz kârlarında olalar anların gibiden altışar akça *resm-i caba bennâk* alalar

Ve keferetâifesinden bu zikrolan rüsûmiyyat alınmayıp hemen her haraçgüzâr nefer başına yığirmi beşer akça *ispence* alalar

Bu zikrolan hususların alınmasının mevsimi evvel bahar evâil-i mart-tadır andan mukaddem almayılar

3. Ve ziraatlerinden eger müslüman ve ger keferedir *humüs* üzere alalar Ammâ müslümanların penbelerinden ve bostanından ve bağ ve meyvelerinden *yedide bir* alalar ve girü keferesinden *humüs* üzere alalar

4. Ve *resm-i arûsiyye* her arûsiyyeden altmış akça alalar ol kim kız oğlan ola nikâhı ne yerde vâki olursa atası ne yerde mukayyed ise anda alalar Ammâ dul avret her ne yerde nikâh olsa anda alalar

5. Ve *resm-i asel* hâsıl olan baldan öşür üzere alalar

6. Ve *resm-i âsiyâb* her birine ayda beş akça hisap idüp alalar ki yıllığı altmış akça olur

7. Ve âdet-i ağnâm her iki koyuna bir akça alalar ve *resm-i yaylak* her yaylakçı olan kimesnelerden ki çehar-pâsı [90] ola

8. Ve cerâyim-i hayvanât için dahi ya at veya sığır ekine girip ziyanlık eylese her sığır veya at başına beşer akça cürmün alalar Ve beşer ağaç dahi uralar ziyanlık iden hayvanât sahibine Ve ziyanlığın dahi ödeteler Ve bu hususta maktu akça almayılar.

[88] تفصیل قانون نامه لواء خرپورت بموجب قانون عثمانی محصولات قرا مع شهر و باج و تمغا و سایر جہاتہا کہ در شهر مذکورہ است بموجب قانون حسن پادشاہ تہادہ شدہ بمعرفت میر میران و بہ قاضی امد باختیار رعایای ولایت مذبورہ

Biryecük kanununun başında da aynı şekilde aşağıdaki mukaddeme mevcuttur :

تفصیل قانون نامه لواء برہجک مع ناحیہ جم نیم بموجب قانون عثمانی باختیار اہالی ولایت مذکورہ بمعرفت میر میران و بہ قاضی امد محصولات همچون قید شدہ و باج تمغا بموجب قانون حسن پادشاہ تہادہ شدہ [89] علاحدہ (علی حدہ)

[90] چہارپاسی

9. Ve tamga hususu dahi *kanun-ı kadim üzere* bac harîr gelse ipeği batmana urup dahi her menn-i Harpurdîde ki bin sekiz yüz dirhem olur doksan karaca akça *bac* alırlar imiş ki hisapta otuz üç Osmanî akçası olur Ve batmanında dörder akça *tamga-yi siyah* için dahi alırlar imiş

10. Ve diyâr-ı Rumdan pastav ile çuka gelse anı dahi vezne urup her mende kırk beşer karaca akça *bac* alırlar imiş ki on beş Osman akçası olur

11. Ve *kara tamga* didükleri dahi her metâdan ki şehre gelip satılsa her neden olursa *yüzde beş tamga* alınır imiş

Ve geçip gider olsa keten yükünden bir Şamî Eşrefî alırlar imiş ki kırk Osman akçası olur Ve sâyir bez kısmından geçip gitse bir altun alırlar imiş Ve bunlardan eğer hinnâ ve ger sabun ve ger demürdür ve bunlara nisbet nekim vardır ubûr itse her yükü neyse nîm batmanının kıymeti *bac* alınır imiş

12. Ve şehre gelip boğazlanan koyundan beş karaca akça alırlar imiş ki hisapta bir buçuk Osman akçası olur Ve sığır boğazlansa on iki karaca akça alırlar imiş her baştan ki dört Osman akçası olur

13. Ve *arasa*'ya gelen gallevâtıdan ki Harpurt müddünden sekiz İstambul kilesidir bir çaryek-i İstambulî alırlar imiş Ve mazu yükünden yiğirmide iki alırlar imiş birin *arasa*'da ve birin *tamga-yi siyah*ta Ve tuzdan yiğirmide bir *arasacı* alır imiş

14. ve *debbâğhane* için dahi her posttan birer mikdar cüz'î nesne alırlar imiş

15. Ve *kirişhane* için dahi şehirde boğazlanan koyunun ve keçinin bağırsağın alıp *kiriş* iderler imiş ammâ dükkânının icâresi vakf imiş evvel vakfa kayd oluptur

16. Ve Ebû-Tâhirden gelen yaş üzüm yükünden her yüküne iki karaca akça *tamga* alınmış Şehr-i Harpurt üzümü satılsa nesne alınmaz imiş Ve sebzevâtıdan dahi bir mikdar nesne alırlar imiş olgeldüğü üzere

17. Ve penbe ve iplik bazara gelip satılsa her nügisinden rub' karaca akça *tamga* alınır imiş ki altı nügîye bir Osmanî düşer Ve dokunup bazara satılmağa gelen penbe bezinden her topu ki yiğirmi arşundur *tamga* idüp dahi bir Hasanbeği alınır imiş ki iki Osman akçası olur Ve *Trabzon keteni* gelip satılsa andan yüzde beş alınmaz imiş hemen her topunda iki buçuk Osman akçası alınır imiş

18. Ve nefis-i şehirde dokunan çeharkezi kuşağı [91] dahi *tamgalayıp* rub^c karaca akça *tamga* alırlar imiş

Ve *mumhane* için dahi âmil olan ham mumu alıp düzedip [92] birin bir [93] satar imiş

19. Ve *ihtisâb* hususu dahi balda ve yağda ve kuru üzümde ve sâyir buna nisbet hususta yüzde iki nüği alınır imiş Ve *bakkal dükkân-larından* dahi ayda birer akça alırlar imiş Ve *etmekçi* ve *aşçıdan* dahi ayda haline göre üçer dörder akça alırlar imiş Ve bunlardan gayrı eksüklerin bulsalar dirhem başına bir akça cürmün alırlar imiş

VII

Tafsîl-i kanunnâme-i livâ-i Çermik [94] ber mucceb-i kanun-i *Hasan Padişâh*

1. Evvel reâyâ kısmından anlar kim müslümanlardır bir çiftlik zemîni olup ve hem ziraatine kadir ola her çift başına *resm-i çift* diyü beş tenge alınır imiş ki on Osman akçası olur Alınmasının mevsimi dahi evâyil-i marttadır evvel bahar

Ve *resm-i şahnegî* diyü harman çağında her çift başına birer kile galle dahi alınır imiş ki nîm İstanbul kilesi olur

Ve ziraatlerinden *yedide bir* alınır imiş

Ve bağlarından her yüz divekten bir tenge ile bir sepet üzüm alırlar imiş ki tengeleri iki Osmanî akça olur Anın dahi alınmasının mevsimi üzüm vaktindedir

Ve bazı âbdâr zemînlerinden ki bostan ve penbe ziraat olunur imiş *öşür* üzere alınır imiş

Ve her haneden üçer gün *ırgadiyye* dahi alınır imiş Her günü birer tenge ki iki Osman akçası olur Anın dahi alınmasının mevsimi nısfı evvel bahar ekin vaktinde ve nısfı dahi orak çağındadır

Ve girü her haneden iki part [96] otluk dahi alınır imiş ki altmış burma [97] Her partı iki Osman akçasından dört akça olur bunun dahi alınmasının mevsimi çayır biçini vaktinde ol vakit alalar

Ve girü her haneden ikişer yük odun dahi alınır imiş ki her yükü ikişer Osman akçasından dört akça olur Bunun dahi alınmasının mevsimi son güz ayının âhırında

[91] چہارکزی [92] دوزہدوب [93] حاشیہ [?] [94] چہرمنک [95] آبدار [96] پارت [97] بورمہ

2. Ve kefere tâyifesinin dahi ziraatlerinden *hums* üzere alınır imiş Ve abdâr olan zeminlerden ki bostan ve penbe hâsıl... anlardan *öşür* üzere alınır imiş

Ve bağlarından her yüz divekten iki Osman akçası alınır imiş

Ve *resm-i ırgadiyye* her neferden on gün *ırgalık* alınır imiş ki her ikişer Osmanîden yigirmi akça olur Anın dahi alınmasının mevsimi müslümanlar gibi nısıf üzeredir Ve girü her haneden üç yük odun dahi alınır imiş ki ikişer akçadan altı Osman akçası olur Ve iki part otluk dahi alınır imiş her partı ikişer Osman akçasından dört akça olur Bunların dahi alınmasının mevsimi müslümanlar virdüğü vakittedir ki yukarı zikroluptur

Ve girü kefere tâyifesinden her haneden üçer tavuk dahi alınır imiş ki her biri ikişer akçadan altı Osmanî olur Bunun dahi alınmasının mevsimi harman vaktindedir

Ve girü kâfir tâyifesinden yılda üçyüz tenge maktu alırlar imiş ki altı yüz Osmanî akçası olur ki her dört ayda yüz tenge alınır imiş Ammâ şehir keferesinden imiş Ve girü bunlardan otuz iki batman şire dahi maktu alırlar imiş

3. Ve *resm-i mevâşî* [98] eğer müslüman ve ger keferedir her yunddan [99] ve dişi himârdan ve inekten birer tenge alınır imiş ki iki Osmanî akçası olur Ve kısır inekten nîm tenge alınır imiş ki bir Osmanî olur Ve meraîleri [100] dahi üç koyuna bir tenge alınır imiş ki iki Osman akçası olur

Ve *resm-i asel* her petekten bir nügi bal alırlar imiş ki nüğisi iki yüz dirhem olur

Bunların alınmasının mevsimi eğer mevâşî ve ger merâîdir ve ger *resm-i aselden evâil-i marttadır*

Ve *resm-i arûsiyye* her arûsiyyeden bir davar alınır imiş

Ve çulhalarından yılda her birinden bir bez alınır imiş

Keferesinden bu zikrolunan hususlar külliyyen mukarrer kılınıp deftere hâsıl kaydoldu

Ve *resm-i âsiyabları* yoğ imiş girü nesne kaydolmadı

4. Ve *tamga* husûsunda dahi yük geçip gitse *nokta başı* diyü her yükten birer tenge alınır imiş ki iki Osmanî akça hesabıdır Ve şehirde koyun boğazlansa her koyundan bir ve yarım tenge alınır imiş ki üç Osmanîdir Ve sığır boğazlansa üç tenge alınır imiş ki altı

[98] مواشى [99] یوند [100] مراعى

Osmanîdir Ve at ve katır ve himâr satılsa her baştan bir Şahrükî alınmış ki altı Osmanîdir Ve sâyir nesne satılsa *tamga* alınmaz imiş Bu zikrolan husûslar külliyyen olduklu olduğu üzere mukarrer kılındı

VIII

Defter-i yasa-hâ-i livâ-i Arabgir

1. Tafsîl-i kanunnâme-i livâ-i Arabgir *ber-muceb-i kanun-ı kadîm 'an ümerâ-i hod* [101].

2. Evvel kurâda vâki⁶ olan reâyâdan anın kim çifti olup dahi bir çiftlik zemin işlemeğe kadir ola anlardan her çift başına yığirmi dört Osman akçası *resm-i çift* alınır imiş ki alınmasının mevsimi evvel bahar nevrûzda imiş Girü evvel üzere mukarrer kılındı

3. Ve *şahnelik* diyü her müdd-i Arabgirde ki dört İstanbul kilesidir bir çeyrek Arabgiri alınır imiş ki hisapta *otuz ikide bir* düşer Bunun dahi alınmasının mevsimi harman vaktindedir Girü evvel üzere kaydoldu

4. Ve iki müdd-i Arabgiri galle alındığı yerde bir harar saman dahi alınır imiş ol ref' olundu

5. Ve harman çağında *düsturcek* [102] dirler imiş âlâca olan kurâdan ikişer baş koyun ve daha aşğarlak [103] kurâdan bir koyun alınır imiş

6. Ve bağlarından dahi *bağ haracı* diyü nakit akçaya kesip beşte bir hesabı üzere alınır imiş Bunun alınmasının mevsimi şire ve üzüm vaktindedir

7. Ve *âdet-i agnâm* her koyun başına bir Osman akçası *resim* alınır imiş Girü evvel üzere mukarrer kılındı Bunun dahi alınmasının mevsimi evvel bahar nevrüzdadır ol vakit alalar

8. Ve *resm-i âsiyâb* yıl tamam dönen âsiyabdan . . . Arabgir kilesiyle galle alınır imiş ki sekiz İstanbul kilesi olur Nısfı buğday ve nısfı arpa imiş

9. Ve Erâmine [104] tâyifesinden dahi her neferden üçer gün ırgatlık alınır imiş İşledirler imiş Bunun dahi alınmasının mevsimi nısfı bahar ekin vaktinde ve nısfı dahi orak vaktindedir

10. Ve her petekten bir nügi-i Arabgiri bal alınır imiş balı olan yerden

[101] تفصیل قانون نامه لواء عربگیر بموجب قانون قدیم عن امراء خود [102] دستورچک [103] اشغراق

[104] ارامنه

11. Ve *resm-i mevâşî* her inek başına üçer Osmanî akçası alınır imiş Bunun dahi alınmasının mevsimi nevrûzdadır Ammâ bazı kurâ dahi var imiş ki viregelmemişler Anlar dahi müfredat-ı defterde mukay-yettir

12. Ve şehirde olan *çulha tâyifesinden* dahi herbirinden yılda yigirmi dörder Osman akçası alırlar imiş Ammâ kurâdan alınmaz imiş Bunun dahi alınmasının mevsimi nevrûzda imiş

13. Bu zikrolan hususlar külliyyen girü olduğu üzere mukarrer kılındı

14. Ve *bayramcek* [106] diyü şehirde olan kefere hanelerinden birer hane... alınır imiş Ol husus dahi ref'oldı

15. Ve vilâyette dört beş pâre kurâ vardır ki ziraatlerinden nısıf virürler imiş Ve *resm-i çift* alınmaz imiş Ve tohum ve saban demirin beğlik cânibinden virürler imiş Ve koyun hakkı ve bağ hakkı dahi virmezler imiş Bu zikrolan kurâ ehâlisinin ziraatleri dahi sâyir reâyâ gibi *hums* üzere olup ve rüsûmları dahi anlar gibi kaydoldu Gayrılar ne virürler ise bunlar dahi ol düstûr vireler Defteri cedîde ol üzere kaydoldu Ve besâtinden ve burçaktan *jedide bir* alına

16. Ve *bac-ı tamga* hususu dahi ipek yükü olandan her yük başına ikişer Şamî Eşrefî alınır imiş ki kıymette kırkar akçatan seksen Osmanî akça olur Ve keten yükünden ve ana nisbet yükden yigirmişer akça *bac* alınır imiş Va sabundan ve penbe yükünden geçip gitse her yükten üçer Osman akçası alınır imiş *Ve ger* satılsa ikişer nügi penbe ve ger sabundur alınır imiş

17. Ve şehirden davar boğazlansa her koyun başa üçer akça *tamga* alınır imiş

18. Ve şehirde olan pabuççu ve başmakçı işlemek için...[106] kestikleri gönden her gön başına bir geyim gön alırlar imiş ki kıymette üç Osmanî akça olur imiş

19. Ve şehirde olan âşhâneleri dahi *amelde* [107] imiş Ol husus ref'oldu

20. Ve *resm-i arûsiyye* her teehhül eden kimesnelerden birer koyun alınır imiş

Bu husûslar ki takrir olundu ref' olandan gayrı ber karar-ı sâbık mukarrer kılınıp defter-i cedîde hasıl bağlandı